

Els parents manresans ens acosten a personatges il·lustres

REPORTATGE. En totes les famílies hi ha persones que han destacat en algun àmbit de la vida. Sovint d'una manera anònima, perquè la seva existència ha transcorregut en un marc discret, casolà i reservat. Altres vegades, una dedicació professional pública i amb èxit ha convertit determinades persones en personatges coneguts i populars. Els protagonistes d'aquest reportatge pertanyen a àmbits, sensibilitats i èpoques diverses, però tots tenen en comú disposar de familiars bagencs, que s'han avingut a compartir vivències i anècdotes amb els lectors del **Pou**.

Per descomptat, haurien pogut ser molts més i tots igualment vàlids. Si no ha estat així, no solament no ha estat per una qüestió de falta d'espai, sinó per desconeixement -una recerca d'aquest tipus implica buscar agulles pels palls-, perquè els familiars han preferit no parlar-ne o bé la informació recollida ha estat excessivament minsa, com en el cas d'un parent llunyà de qui va ser tres vegades ministre i president del govern espanyol, Eduardo Dato, i de la viuda del nét de Jaume Bofill i Mates, més conegut com a Guerau de Liost.

De Joan Vinyoli a Joan Vinyoli

Joan Vinyoli (1914-1984)

La poesia de Joan Vinyoli és la crònica lírica d'una experiència vital extraordinària en tots els ordres de la vida: l'amor, la mort, el destí, els somnis, els records, la creació literària... En el domini màgic dels seus poemes ens hi podem retrobar cadascun de nosaltres per redimensionar la pròpia vivència. Vinyoli va descobrir, de ben jove, que estava condemnat a ser poeta i s'hi va lliurar amb totes les conseqüències, fins a cremar-hi, per donar un sentit a la seva vida i per il·luminar la nostra. Els seus versos, aplegats en llibres com *El Callat* (1956), *Tot és ara i res* (1970), *Vent d'aram* (1976) o *Cants d'Abelone* (1983), ens interpel·len, ens esperen, ens criden.

Pep Solà, biògraf de Joan Vinyoli

Joan Vinyoli, manresà que viu a Santpedor i treballa a Artés, és fill d'un cosí segon del poeta. Vinyoli, però, no ha estat l'únic poeta de la família. Hi ha un altre Vinyoli més proper i desconegut: Josep Maria Vinyoli, germà del pare del nostre entrevistat. Segons explica el Joan --l'esmentarem pel nom per no confondre'l amb l'autor de *Vent d'aram*-- "el tiet Josep Maria era un home intel·ligent i amb una gran sensibilitat literària". Ens explica que va treballar com a aparellador per a una empresa belga, amb la qual va projectar i dur a terme la construcció del pont de Castellgalí. I també va col·laborar, al llarg dels anys 30, en revistes estrangeres, alemanyes i russes, i va escriure un munt de poemes lírics, d'estil clàssic, que el Joan conserva entre altres records i papers, inèdits: "Com a carlí que era, se sentia molt arrelat a la terra. Va morir al començament de la guerra civil, assassinat per membres del POUM. Només tenia 24 anys".

Contacte familiar

Tot i saber-se parents, entre el pare del Joan i el poeta de Santa Coloma de Farners no va existir

cap relació. El Joan recorda que el seu pare preferia l'Espriu al Vinyoli, pel seu compromís explícit amb el país. D'altra banda, "també devia considerar injust que, mentre el seu cosí era enaltit, el seu germà era del tot ignorat".

El Joan entra en contacte amb la família del poeta 24 anys després de la seva mort. És amb motiu d'una trucada de Pep Solà, estudiós de la vida i l'obra de Joan Vinyoli, que s'adreça al Joan interessant-se pel seu vincle amb el poeta. Solà està recollint informació per fer-ne una biografia, que sortirà publicada el 2010, amb el títol de *La bastida dels somnis*. Les aportacions del Joan sobre els orígens corsos de la família i les diferents branques genealògiques són dades cabdals per a l'estudiós, a través del qual coneix els tres fills del poeta i la germana, morta fa un any.

Per al Joan, la poesia de Vinyoli és "intensa i vital, i potencia l'estat d'ànim del lector". Això vol dir que "si el llegeixes en un moment de tranquil·litat, la seva poesia et pot aportar una gran sensació de calma, però si el llegeixes en un moment de neguit, encara et farà sentir més angoixat". I compara la poesia de Vinyoli a la música de Wagner, en el sentit que ni l'una ni l'altra no són de fàcil accés. Parla de la poesia de Vinyoli com "d'un malabarisme verbal a l'estil del *Circ du Soleil*", ideal per ser llegida "tot escoltant la música de Carles Cases". I remarca que "si bé no és una poesia fàcil, si li dones temps pots arribar a entrar-hi, perquè al capdavant parla de sentiments, dels sentits, de l'ànima de les coses i les persones, de la vida".

"Del poeta ençà, l'únic de la saga Vinyoli que perpetuarà el cognom és el meu fill Roger", diu el Joan, ja que cap dels fills del poeta n'ha tingut.

A l'esquerra, Carme Vinyoli, germana del poeta, en companyia de Joan Vinyoli i família, el gener de 2012. Foto: Arxiu particular

De Lluís Raluy a Mar Raluy

Circ Museu Raluy

Vuitanta anys de gires pel món han format el bagatge i l'experiència artística de la família Raluy. Un veritable circ museu en ruta. Entrar dins el recinte i la carpa del Circ Raluy és fer un salt en el temps i l'espai per submergir-se en un univers captivador, ple d'emocions, detalls immensos que ens remeten al passat i ens concilien amb l'art, amb les coses autèntiques, amb un ritme de temps més pausat. Circ com abans, art, cultura, emocions i la qualitat autèntica del segell Raluy.

Pep Garcia, mànager de Circ Raluy

El fundador del circ Raluy, Lluís, era nascut a Carcassona, si bé la família Raluy procedeix del Tormillo, un petit poble de l'Aragó, a tocar de la Franja. L'avi de la Mar i el Lluís eren fills de cosins. Els Raluy circenses són parents de lluny, però retrobats de nou. La Mar, professora de Sanitària i ara coordinadora de Formació Professional, recorda que fa uns quinze anys l'avi Ramon va tenir interès a conèixer els seus parents aprofitant una actuació del Circ Raluy a Manresa. Des d'aleshores han compartit taula i trobades en diverses ocasions. En una d'aquestes trobades, els parents del circ van oferir un espectacle i una paella a tots els Raluys. Això va ser el 2003, a Mataró. La Mar ho evoca amb satisfacció: "A mitja funció van tenir el detall de premiar el Raluy més gran i el Raluy més petit: el més gran va ser l'avi Ramon i el més petit, el meu fill David". També ens diu que van premiar la Raluy més gran i la més joveneta.

Els Raluy al món

Mar Raluy Foto: Jordi Alavedra

La Mar explica que el seu avi va arribar a Manresa per motius de feina. Era ferroviari. Actualment el Tormillo és un poble de quatre cases, molt a prop de Raluy, un poble avui deshabitat. A Tormillo, ens diu la Mar, "tots els habitants es deien Raluy, Bometón o Zalamero, bé sigui de primer cognom o de segon". Això fa que, segons comenta ella, "cada vegada que els del circ arriben a un poble, el primer que fan és aixecar la carpa i interessar-se per si hi ha cap Raluy en aquella població". Voltant pel món, han trobat parents, més propers o més llunyans, arreu: "Hi ha un Raluy que fa vi, un altre que pinta..".

La Mar assenyala que "quan de vegades es parla dels circs com d'una gran família, en el cas dels Raluy és exactament així". Després que el primer Raluy circense es casés amb una ballarina anglesa als peus del Vesubi i creessin, cap als anys setanta, el seu propi circ, a l'estil dels circs antics, amb carpes petites i acollidores, la família Raluy s'ha anat enriquint amb nous artistes, sobretot italians, amb els quals s'han acabat establint lligams també familiars.

Durant els primers temps van actuar per Sud-amèrica i també per Àfrica i Europa, sobretot a Espanya, Itàlia i Portugal. Però també han dut el circ fins a Sri Lanka, Malàsia, Singapur i Hong Kong, entre molts altres indrets. Actualment el circ Raluy és gestionat pels quatre fills dels fundadors: Lluís, Carlos, Eduardo i Francis, amb la participació de les seves parelles, els fills i els néts. Tot una família a casa i a la feina: "A més d'un ofici, és una manera de viure. No sabrien viure d'altra manera. Però allò que de vegades els dol", diu la Mar, "són els prejudicis d'algunes persones envers la gent del circ, considerada injustament com a problemàtica, malfactora".

El Lluís, director del circ, és pallasso i matemàtic. Als seus 70 anys, continua investigant sobre la infinitud dels nombres primers. Segons la Mar, "la seva professió és el circ, però la seva passió són les matemàtiques". I puntualitza que "fins i tot professors universitaris li consulten coses". La seva biblioteca, formada per més de set mil llibres de matemàtiques, viatja amb ell, vagi on vagi. En l'àmbit del circ, les matemàtiques li han servit per calcular la paràbola de l'home-bala i la posició dels pals de la carpa. "Llàstima que el cicle formatiu de d'Animació en circ, impulsat pel departament d'Ensenyament de la Generalitat" --es lamenta la Mar-- "ara com ara no es trobi reconegut pel Ministeri".

De Joaquim Ruyra a Pere Ruyra

Joaquim Ruyra (Girona, 1858 - Barcelona, 1939)

Mogut per un amor i una preocupació crítica i normativa envers la llengua pròpia, es dedica a l'activitat literària amb el conreu de la poesia, el teatre, l'assaig i la traducció. Però és en el terreny de la narrativa on excel·lirà ja des del primer llibre: *Marines i boscatges* (1903). Pel seu sentit de les proporcions, per l'alta capacitat descriptiva, per la recreació del paisatge i del món humà de la Selva, la Costa Brava i Girona se'l pot considerar un dels escriptors més grans de la literatura catalana de tots els temps.

Lluís Calderer, escriptor

Pere Ruyra, el farmacèutic de la plaça Major, és fill del fillol de l'insigne escriptor Joaquim Ruyra, nascut a Blanes i traspassat a Barcelona, el maig del 1939. El pare del Pere, nascut també a Blanes i mort el 2005, fou cosí germà del Quim de can Creus, que era el nom de la casa pairal dels Ruyra, al carrer Ample de Blanes. Segons el Pere, el nom de can Creus prové d'un avantpassat dels Ruyra que, procedent d'Hostalric, va casar-se amb una pubilla blanenca, que es deia Lacreu, al mas de la qual va instal·lar-se la família.

Per al Pere, el record de la figura del parent escriptor sempre ha estat molt present a casa, "si bé se'n parlava com d'algú llunyà". Quan el pare del farmacèutic als vuit anys va quedar orfe, "el cosí Joaquim, amb qui es portaven cinquanta-un anys, i potser per això li deia tiet, va acompanyar el meu pare a Montserrat, perquè en tinguessin cura i li donessin una bona educació". En sortir del monestir, "el pare se'n va anar a viure amb la germana Emília, que vivia al Masnou, i més endavant va treballar d'auxiliar de farmàcia, a Barcelona, on també tocava el piano en projeccions de cinema mut". Explica com el cosí Joaquim, "advocat de professió, com el seu pare Francesc, el germà gran del meu avi Ramon, també advocat i secretari de l'ajuntament de Blanes", havia viscut a Blanes, Girona, Madrid i Barcelona. Precisament a la revista Esplai, el 1934, Joaquim Ruyra va deixar escrit: "Blanes és el país de l'estiu, la llum i l'alegria. Girona, en canvi, és la ciutat de l'hivern, del fred negre i els dies ombrosos".

L'avi del Pere Ruyra era el petit de catorze germans, el més gran dels quals va ser el pare del Joaquim Ruyra. Sembla que alguns germans van marxar a Amèrica i es té constància d'un Ruyra farmacèutic a les Filipines, fill d'un dels germans. Pel que fa al pare del Pere, el Josep Maria, eren cinc germans, la més petita dels quals encara viu, al Masnou, amb 103 anys. El Pere destaca que durant un seguit de generacions s'alternaven els noms de Joaquim i de Francesc, i també que el cognom Ruyra sembla provenir d'uns catalans de la Catalunya Nord que, després del Tractat dels Pirineus, van decidir instal·lar-se en aquesta part de la frontera.

Pere Ruyra a la farmàcia Ferrer. Foto: Jordi Alavedra

El caràcter de Ruyra

Entre els records orals del parent escriptor, li sembla haver sentit a explicar que es va casar gran i que van afillar-se una noia, que més endavant s'hauria casat amb un metge prestigiós de Barcelona. També sembla que l'escriptor no era gaire curós en el vestir, sobretot de gran, en què va tornar-se retret i solitari, qui sap si a causa dels problemes respiratoris que patia. Mentre va fumar, duia el pit sempre brut de cendra, tal com ens el representa el dibuixant Junceda en un retrat molt conegut.

Recorda com l'any 2003, coincidint amb l'any ruyrià, els Ruyra van celebrar una trobada familiar a Blanes, a l'església del Vilar, propietat dels hereus de l'escriptor. A més d'una missa, un dinar i la visita a una exposició commemorativa, els Ruyra van ser obsequiats amb una auca de l'escriptor, creada per Joan Vilamala i Jaume Gubianas.

Entre tots els llibres de Ruyra (una obra curta, però d'una alta volada, lluminositat i densitat estètica), el Pere destaca, pel seu gust, El rem de trenta-quatre i Jacobé. Per qui vulgui atansar-se a l'obra del príncep dels prosistes catalans, com l'anomenava l'estudiós Manuel de Montoliu, el Pere recomana El rem de trenta-quatre i un diccionari al costat, "perquè el seu lèxic --sobretot el lèxic mariner-- és riquíssim". La llàstima, segons Pere Ruyra, és no disposar d'una gran novel·la que condensés tota la qualitat de la seva obra, distribuïda entre un munt d'obres menors, per bé que totes d'un alta altíssima qualitat.

D'Assumpció Balaguer i Paco Rabal a Anna Maria Balaguer

Paco Rabal

Per què Paco Rabal fou un dels grans actors europeus de la segona meitat del segle XX? Un rostre imposant, una veu fonda, una versatilitat expressiva, una vibració dramàtica, una personalitat rotunda. Fou un dels actors predilectes de Buñuel (les seves memorables composicions a Nazarín i Viridiana), però també treballà amb altres mestres, de la categoria de Visconti, Antonioni, Rivette, Rocha i Saura. Una figura intensament humana, de cinc estrelles.

Jordi Bordas, crític de cinema

Bé que nascuda a Manresa, com la seva tieta Assumpció Balaguer, l'Anna Maria va marxar-ne de jove i actualment viu a Sabadell, on conjuga la recerca històrica i el voluntariat, com a membre actiu de l'ONG Drapaires d'Emaús, una associació que treballa per a la inclusió social i laboral de persones amb problemes d'adaptació social. Malgrat la distància entre Sabadell i Madrid, on viu la tieta Assumpció "la relació sempre ha estat fluïda i les trobades, entranyables". I posa com a exemple la darrera vegada que, per motius de feina, l'Anna Maria va haver d'anar a Madrid: "Li vaig trucar per quedar un moment i vam estar tot el matí juntes, fent encàrrecs".

L'Anna Maria explica que l'avi Balaguer era metge i que l'àvia Teresa, la mare de l'Assumpció, era filla del director de la Fàbrica Nova: "De fet, a l'àvia Teresa, que va estudiar música, li hauria agradat ser cantant d'òpera, però això no feia per a una filla de classe bona". I afegeix que "els cinc germans de la tieta van fer carrera i van marxar fora, llevat del tiet Joan i del meu pare". El seu pare, Josep Balaguer, va establir-se com a farmacèutic, però ben aviat va dedicar-se a l'ensenyament i a la filologia: "Quan va jubilar-se del Peguera, tant la meva tieta com el tio Paco van assistir al sopar de comiat de l'institut".

De la tieta en coneix vida i miracles, que recorda amb tota mena de detalls: "L'afició pel teatre era vocacional i de sempre. Ja de petita li agradava disfressar-se amb els seus germans i cosins, que vivien tots junts a la casa dels Turcs de la Muralla. Després d'estudiar amb les monges de Sant Francesc, va fer el batxillerat a l'institut. Va ser aleshores quan els seus pares va separar-se i ella va entrar a l'Institut del Teatre. Així que en va sortir, va incorporar-se a la companyia Lope de Vega, que feia gira per tot Espanya. A la seva mare, aquella vida entre nòmada i bohèmia no li acabava de fer el pes. I essent tan joveneta encara menys. Per això va posar-li una carrabina, una mena d'acompanyant que li trepitjava els talons a tothora. La tieta n'estava fins al gorro! Era com una espelma, vaja. No la deixava ni de dia ni de nit. Fins que va aparèixer el tio Paco. Devia ser l'any 49 quan ella i Francisco Rabal es van conèixer i enamorar. Ell venia d'un poble de Múrcia, d'una família molt humil i d'esquerres. Va entrar a la companyia a fer-hi un petit paper i va sortir-ne amb l'amor de la seva vida i fet un actoràs".

L'actriu Maria Assumpció Balaguer i la seva neboda, Anna Maria Balaguer, després de la representació del monòleg "El tiempo es un sueño", el 28 de març de 2015, a Barcelona. Foto: Arxiu particular

Correspondència

Explica com de primer de casats, l'any 1951, vivien a Barcelona, on Rabal feia de doblador. El 1952 la Balaguer va participar en l'estrena de 'L'alcova vermella' de Josep Maria de Sagarra al Romea. Ben aviat, però, van traslladar-se a Madrid, on van néixer els dos fills: Teresa, que actualment gestiona un petit circ, i Benito, que durant uns anys s'ha dedicat a la direcció cinematogràfica. A partir de l'arribada dels fills, l'actriu va consagrar-se en cos i ànima a tenir cura de la família: "Va renunciar a la seva carrera per dedicar-se de ple als de casa". Sobre la seva relació amb el tio Paco, destaca que ell "era un marit molt absorbent, en el sentit que la necessitava per tot: per assajar els guions, per fer i desfer maletes..". I és que Rabal viatjava molt: Mèxic, Itàlia, França. Va ser durant l'etapa mexicana que va rodar amb Buñuel 'Nazarín', entre altres pel·lícules. Si podia, ella també l'acompanyava. Si no, "durant les absències s'escriuien molt, gairebé diàriament. I s'ho explicaven tot". Una selecció d'aquesta correspondència ha estat publicada amb el títol de 'Cartas de nuestra vida (1949-1975)'. L'Anna Maria remarca que "és ben veritat allò que diuen que darrere un gran home sempre hi ha una gran dona: la tieta sempre ha estat una dona abnegada, dolcíssima amb ell i generosa amb tothom". I confessa: "Se'l va estimar tant, al tio Paco, que mai no li va tenir gaire en compte les seves disbauxes. Sempre li ho va perdonar tot".

L'àlbum de records és inesgotable per a l'Anna Maria: "Recordo que per Nadal el meu pare escrivia a la tieta unes llargues cartes de suport i també recordo el deix de gelosia del tio Rabal quan al seu poble, Àguilas, van dedicar un carrer a la tieta abans que a ell".

Del l'àmplia filmografia de Rabal - "que sempre va ser d'esquerres i això li va valdre ser ignorat per la televisió franquista", l'Anna Maria prefereix 'Nazarín', 'Belle de jour', 'Goya' i 'Viridiana', "on apareix la seva filla Teresa, de petita".

Les darreres actuacions públiques de l'actor abans de morir sobtadament durant un vol de tornada del Canadà, el 2001, van consistir en una sèrie de recitals de poesia, en què amb el títol de 'Queridos poetas' recitava Machado, Lorca, Alberti, Miguel Hernández... En les actuacions per Catalunya, hi participava també l'Assumpció Balaguer, recitant poemes catalans. L'Anna Maria recorda com "cada vegada que la tieta deia aquells versos de Joan Alcover, que parlen del 'jardí desolat de ma joventut', l'Assumpció s'emocionava pensant en el jardí de casa, quan era petita". On abans hi havia aquest jardí ara hi aparquen els cotxes del mercat de Puigmercadal.

Després de la mort del tio Paco, l'Assumpció va deixar escrit: "He viscut una història sempre basada en la llibertat: lliurement vaig escollir el teatre i el Paco; lliurement vaig compartir la vida amb ell, i lliurement, en els moments pitjors de la parella, vaig decidir continuar al seu costat".

Fotografia de casament d'Assumpció Balaguer i Paco Rabal, extreta de l'autobiografia de Rabal 'Si yo te contara'